Україна

ПАСПОРТ

об'єкта культурної спадщини

Замок.

(найменування об'єкта)

вид	**тип**	**категорія пам'ятки**
Архітектурний	Оборонні споруди.	Національного значення.

1. Дата створення об'єкта:

XVII ст.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область м. Чортків, вул. Замкова, 1.

3. Охоронний № пам'ятки:

№686 – Н/1-9

4. Дата і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на держаний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова №970 Ради Міністрів Української РСР від 24.08.63р.

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків інших інформаційних написів, позначок:

Встановлена у 60-х роках.

6. Власник.

Державна власність. Балансоутримувач – Національний заповідник «Замки Тернопілля» у м. Збаражі. Генеральний директор – Маціпура Анатолій Вікторович. Тел. (03550) 2-42-47

7. Користувач:

Національний заповідник «Замки Тернопілля» у м. Збаражі. Генеральний директор – Маціпура Анатолій Вікторович. Тел. (03550) 2-42-47

8. Охоронний договір:

Від 3 березня 2014 року, укладений між департаментом культури, релігій

та національностей Тернопільської обласної державної адміністрації в особі директора Шергея Григорія Платоновича та Національним заповідником «Замки Тернопілля» в особі генерального директора Маціпури Анатолія Вікторовича

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші (протягом часу існування об'єкта)
не використовується	оборонна функція	складські приміщення, тюрма, державні установи

10. Історичні дані про об'єкт:

Чортків відомий із 1522 року, коли король Сигізмунд I своїм привілеєм дозволив Єжи Чартковському перетворити село Чартовіце на місто згідно з наданим йому німецьким правом.

На думку більшості істориків першу дерев'яну фортецю споруджено у середині ХУІ ст., водночас із закладанням міста. Після того, як дерев'яне укріплення кілька разів спалили татари, в ХУІІ ст. Чортків опинився в руках Гольських. Тодішній його власник, руський воєвода Станіслав Гольський, звів на місці старого, мурований замок із місцевого піщаника. Він розташований на вершині невисокого пагорба, на лівому березі Серет. Поруч із замком здіймалася висока гора, що робило його надто вразливим для ворожих гармат. Як відзначали сучасники, навіть кинутий із гори камінь досягав середини замкового двору.

Із середини ХУІІ ст. замок став власністю Потоцьких, які добудували і зміцнили його. У 1655 році місто захопило українсько-московське військо, яке йшло на Львів. У часи польсько-турецьких воєн фортецю майже без опору захоплювали турки. Після Бучацького миру, замок до 1683 року був резиденцією турецького субпаші та його залоги.

У 1685 році, після поновлення влади Польші на Поділлі, фортеця знову повернулась у власність Потоцьких, і як вишукана резиденція існувала до кінця ХУІІІ ст. Нові власники Садовські здали її в оренду австрійському урядові. У 1809 році австрійці влаштували тут тютюнові склади, суттєво перебудувавши замок. В 1863 році на території замку розмістили в'язницю.

До середини ХІХ ст. дахи і житлові приміщення фортеці ще зберігалися в доброму стані. Але з часом аркадні галереї і внутрішні стіни розібрали, дахи обвалилися. Залишилися тільки зовнішні мури та дві вежі – південно-західна - п'ятикутна і північно-західна - чотирикутна.

В 30-х роках ХХ століття опіку над замком перейняв Чортківський відділ Подільського Туристично-Краєзнавчого Товариства. Було здійснено наукову консервацію пам'ятки, а також проведено ремонт замку з подальшим його пристосуванням під туристичну базу.

В 1963 році були виконані роботи по консервації руїн стін та веж за проектом Республіканських реставраційних майстерень.

Постановою Кабінету Міністрів України №878 від 26 липня 2001 року згідно Закону України про охорону культурної спадщини м. Чортків затверджено в списку історичних населених місць України.

11 лютого 2010 року пам'ятку оборонної архітектури ХУІІ століття замок в м. Чорткові (ох. №686) було передано на баланс Національного заповідника "Замки Тернопілля".

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль у навколишньому середовищі.	Замок розташований під крутосхилом на лівому пологому березі річки Серет. Тепер замок входить в центральну частину сучасного міста. За планом територія замку наближена до правильного п'ятикутника. Вхід на територію замку з півночі. Характер розпланувальної системи - змішаний.
Ландшафт.	Пологий берег річки Серет.
Опис об'єкта.	За типологією - пам'ятка оборонної і палацової архітектури. За планувальною конфігурацією це полігональне утворення, наближене до правильного п'ятикутника. Підвищення обороноздатності фортеці будівничі намагалися досягти посиленням основних оборонних елементів. Зовнішні стіни висотою двоповерхового будинку і товщиною 1,5-2 метри, оснастили системою бійниць. Водночас ці стіни служили оборонними мурами. Укріплення зміцнювали розташовані на кутах три вежі - п'ятикутна, чотирикутна і трикутна. Як основний будівельний матеріал використовувався місцевий пісковик. Вздовж мурів, з боку замкового подвір'я, знаходилися прибудовані житлові та господарські споруди з підвальними приміщеннями. В'їзна брама розташована у північній стіні замку. Поряд з брамою, вздовж західного муру, містився двоповерховий палац. Він був розписаний цікавими малюнками на світські теми. В 1610 році двір прикрасили кам'яні будівлі з аркадними галереями. Перший поверх перекривався хрестовими і півциркульними склепіннями. До палацу примикали наріжні, значно виступаючі за лінію оборонних стін квадратна та п'ятикутна у плані башти. У XVIII ст. між цими баштами із зовнішнього боку було влаштовано терасу, нижній ярус, якої вирішено у вигляді аркади. На південній стороні фортеці знаходилась трьохгранна башта, що примикала до південно-західного пристінного корпусу. Підступи до замку прикривали чисельні земляні укріплення зі зовнішнього боку мурів. На значну відстань простяглися замкові підземелля. Залишки родинного замку в Чорткові дають уявлення про протобастіонний тип укріплень на Подільських землях.
Перебудови, втрати й історичні нашарування.	В XVII ст. на місці дерев'яного укріплення руським воєводою Гальським було збудовано мурований замок. Через невигідне для оборони розташування, замок часто здавався на милість переможців.

	У 1655 році після кількаденної запеклої оборони, яку очолював власник міста Павло Потоцький, твердиню здобуло українсько-московське військо, яке йшло на Львів. Потоцький із дружиною та дітьми потрапив тоді в багаторічну московську неволю. У 1672 році замок був захоплений турками. Після Бучацького миру, з упровадженням на тимчасово загарбаному Поділлі турецького адміністративного устрою й утворенням Подільського пашаликату, замок до 1683 року був резиденцією турецького субпаші та його залоги. В 1865 році, після поновлення влади Польщі на Поділлі, фортеця знову повернулась у власність Потоцьких і як вишукана резиденція існувала до кінця XVIII ст. Нові власники Садовські здали її в оренду австрійському урядові. У 1809 році австрійці влаштували тут тютюнові склади, суттєво перебудувавши замок. Пізніше у 1863 році фортецю використовували для влаштування в'язниці. До середини XIX ст. дахи і житлові приміщення ще зберігалися у доброму стані, визрівав проект розміщення у замку державних установ. Але з часом аркадні галереї і внутрішні стіни розібрали, дахи обвалилися. В період між двома світовими війнами на території фортеці було розташоване місцеве відділення Подільського туристично-краєзнавчого товариства, яке провівши консервацію і часткову відбудову замку, використовувало його, як туристичний об'єкт. Зараз від фортеці залишилися лише стіни та дві напівзвалені башти. На внутрішній території замку тепер знаходяться самобуди колишньої газової станції.
Наявність торів мистецтв та їх опис.	Не має.
Опис території об'єкта.	Чортківська фортеця - це оборонна споруда баштового типу. Площа земельної ділянки фортеці складає 11100м^2. На сьогоднішній час із споруд замку залишилися руїни зовнішніх мурів, південно-західної п'ятикутної та північно-західної чотирикутної веж. В підвальних приміщеннях збереглося склепінчасте перекриття тільки в підвальних приміщеннях;. На території дитинця замку знаходяться дисонуючі будинки-самобуди.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану.	Замок в м. Чорткові є цінною пам'яткою оборонної архітектури західного Поділля XVII ст. Його руїни перебувають в задовільному стані і потребують повного об'єму ремонтно-реставраційних робіт. Акт техстану №20 від 20.02.2018 р
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання.	Не має.

Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку. вартість в гривнях.	Оціночна вартість нежитлової будівлі замку становить 1 480 270 (один мільйон чотириста вісімдесят тисяч двісті сімдесят) гривень згідно ПП "Тернопільське експертно-консультаційне бюро". Звіт про незалежну оцінку станом на 01 лютого 2012 р. Балансова вартість станом на 01.08.2018р – 1 480 270гр

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця)**:**

Замок (1. В'їзна брама. 2. Палац. 3. Північно-західна башта. 4. Південно-західна башта. 5. Господарські будівлі. 6. Тераса. 7. Оборонні мури. 8. Трикутна вежа. 9. Казemати.)

13. Територія об'єкта:

Площа.	Площа земельної ділянки – 1,11 га, площа забудови - 7 200м^2.
Опис меж території об'єкта.	Замок розташований в центрі сучасного міста на пологому березі річки Стрипа. На даний час територія замку з усіх сторін оточена індивідуальним житловим масивом.

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта:

Якості об'єкта, завдяки яким він набуває культурної цінності як пам'ятка.	Замок в м. Чорткові є цінною пам'яткою оборонної архітектури Західного Поділля середини XVII століття – являє собою баштовий замок. На сьогоднішній час із споруд замку залишилися руїни зовнішніх мурів, південно-західної п'ятикутної та північно-західної чотирикутної веж. В підвальних приміщеннях збереглося склепінчасте перекриття та фрагменти камінів.

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація – розробник науково-проектної документації.	Управління архітектури та містобудування Тернопільського облвиконкому.
Дата розроблення науково-проектної документації.	29.12.1969 р. виконано Присяжним і Байковським
Дата і номер документа про затвердження науково-проектної документації.	
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони.	

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт.

Найменування документації.	Рік розроблення.	Автор (організація).	Місце зберігання, інв. №
Проект консервації руїн	1963 1963	Республіканські реставраційні	Науково-технічний архів Мінрегіонбуду.

стін і башт. Проект консервації пам'ятки архітектури ХУІІст. замку в Чорткові Тернопільської області.		майстерні. Інститут Укрзахідпроектреставрація.	Архів інституту Укрзахідпроектреставрація.

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об'єкті:

Найменування робіт.	Рік проведення.	Замовник.	Виконавець.	Підрядна організація.
1. Консервація руїн стін і башт.	1963	Державне замовлення.		Республіканські реставраційні майстерні.

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали.	
Іконографічні матеріали.	1. Обмірні креслення Бикова та Годованюк. Архітектурно-планувальне управління Держбуду УРСР. 1963 р.
Архівні матеріали.	1. Центральний державний історичний архів у Львові. –Ф137.-Оп.1.-Од.зб.1. -Арк.-33. (нотатки до історії повітового міста Чортків).
Бібліографічні матеріали.	1. Лесик О.В. Замки та монастирі України. – Львів, Світ, 1993. -176с. 2. Земля Тернопільська. Туристичний путівник. –Тернопіль: Джура, 2003. -368с. 3. Битий шлях або Україна, якою ми її любимо. –К. Дуліби. 2006. -168. 4. Бойко В., Гаврилюк О. Замки Тернопілля. –Тернопіль: ТОВ Новий колір. 2009. -80с. 5. Замки та фортеці. Альбом (Вступ. Ст.., комент. та упорядкув. Л. Прибєги. – К. Мистецтво, 2007. -352с. 6. Історія міст і сіл Української РСР. Тернопільська обл.. –К. Інститут історії Академії наук УРСР. 1973. -640с. 7. Клименко О., Хаварівський Б. Міська геральдика Тернопільщини. –Тернопіль. Воля, 2003. -500с. 8. Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки. –Тернопіль. Воля. 2005. -192с. 9. Мельник І. Подільський шлях. Чортків. Галичина країна міст. Незалежний культурологічний часопис. -36/2005. -511с. 10. Рутинський М.Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження. –К. Центр учбової літератури, 2007. -432с. 11. Свідник Д. Чортків – місто над Серетом. -/Електроний ресурс http:postup.brama.com/usual.php?what=22207 12. Семенюченко О. Український портрет ХУІІ-ХУІІІ століть /за матеріалами виставки у Національному художньому музеї/ /Електроний ресурс/: http://www.uaqolos.kiev.ua/toprint.html?id=88/ 13. Тернопільський енциклопедичний словник. –Тернопіль: Збруч, 2008. –Т3. -208с. 14. Чорпіта Я. Чортків. Історико-краєзнавчий нарис. –Київ. 1993.

	-63с. 15.Czolowski A. Dawne zamki I twierdzi na Rusi Halickiej. -Lwow, 1892. -70s. 16.Czolowski A., Janusz B. Przeszlose I zarabjtki Wojewodztwa Tarnopolskieqo. –Tarnopol, 1926. -199s. 17.Polak T/ Zamki na Kresach. Bialorus. Litwa. Ukraina. Warszawa. Paqina, 1997, -223s. 18.Niesicki K. Herbarz Polski. - W Lipsku. 1839. –Т. ІУ. -468s/. 19.Rakowski. Przewodnik krajoznawczo-historicznj po Ukraine Zachodniej. Cz. 1. - Pruszow, 2005. 20.Stefan Potozki. -/Електронний ресурс/: http.pl.wikipedia.org/ wiki/Stefan Potozki /marszalek narodowj koronj/

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування.	Кількість.	Дата виконання.	Виконавець.
План охоронної зони	1	29.XII.1969р	Присяжний Чайковський
Схема генерального плану з позначенням зон охорони.	1	2018 р	Грабар Т.
Графічні матеріали:			
План Замку	2	2018 р	Грабар Т
Західний фасад	1		
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду.	1	2018 р	Квадрокоптер
Архівні фото	2		

Паспорт склав:

Посада та назва організації.	Спеціальність кваліфікаційний рівень.	Прзвище, ініціали.	Підпис.	Дата складання.
Начальник відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля».	Інженер-будівельник.	Ричнюк Г.В.		08. 2018 р

Заступник начальника управління –
начальник відділу культури, охорони
культурної спадщини управління культури
Тернопільської облдержадміністрації _____ С.А. Байталюк

	Tarnopolskieqo. –Tarnopol, 1926. -199s. 17.Polak T/ Zamki na Kresach. Bialorus. Litwa. Ukraina. Warszawa. Paqina, 1997, -223s. 18.Niesicki K. Herbarz Polski. - W Lipsku. 1839. –T. IУ. -468 19.Rakowski. Przewodnik krajoznawczo-historicznj po Ukraine Zachodniej. Cz. 1. - Pruszkow, 2005. 20.Stefan Potozki. -/Електронний ресурс/: http.pl.wikipedia.org wiki/Stefan Potozki /marszalek narodowj koronj/

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування.	Кількість.	Дата виконання.	Виконавець.
План охоронної зони	1	29.XII.1969р	Присяжний Гайковський
Схема генерального плану з позначенням зон охорони.	1	2018 р	Грабар Т.
Графічні матеріали:			
План Замку	2	2018 р	Грабар Т
Західний фасад	1		
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду.	3	2018 р	

Паспорт склав:

Посада та назва організації.	Спеціальність кваліфікаційний рівень.	Прзвище, ініціали.	Підпис.	Дата складання.
Начальник відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля».	Інженер-будівельник.	Ричнюк Г.В.		08. 2018

Заступник начальника управління – начальник відділу культури, охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської ОДА _____ С.А. Байталюк

	Tarnopolskieqo. –Tarnopol, 1926. -199s. 17.Polak T/ Zamki na Kresach. Bialorus. Litwa. Ukraina. Warszawa. Paqina, 1997, -223s. 18.Niesicki K. Herbarz Polski. - W Lipsku. 1839. –T. IУ. -468s/. 19.Rakowski. Przewodnik krajoznawczo-historicznj po Ukraine Zachodniej. Cz. 1. - Pruszkow, 2005. 20.Stefan Potozki. -/Електронний ресурс/: http.pl.wikipedia.org/ wiki/Stefan Potozki /marszalek narodowj koronj/

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування.	Кількість.	Дата виконання.	Виконавець.
План охоронної зони	1	29.XII.1969р	Присяжний Гайковський
Схема генерального плану з позначенням зон охорони.	1	2018 р	Грабар Т.
Графічні матеріали:			
План Замку	2	2018 р	Грабар Т
Західний фасад	1		
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду.	3	2018 р	

Паспорт склав:

Посада та назва організації.	Спеціальність кваліфікаційний рівень.	Прзвище, ініціали.	Підпис.	Дата складання.
Начальник відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля».	Інженер-будівельник.	Ричнюк Г.В.		08. 2018 р

Заступник начальника управління – начальник відділу культури, охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської ОДА _____ **С.А. Байталюк**

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ * ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ * 03195884 * УКРАЇНА

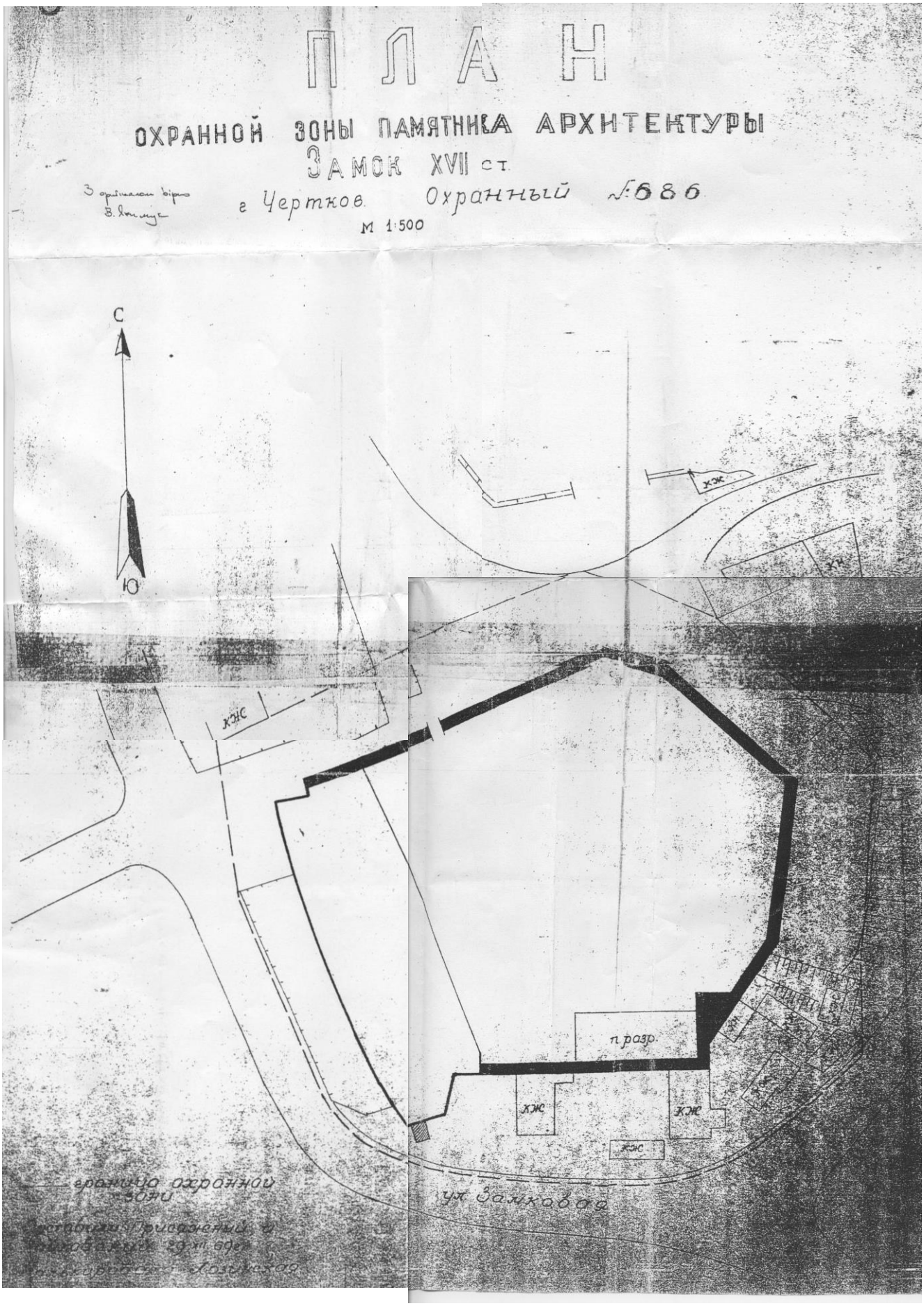
ПЛАН

ОХРАННОЙ ЗОНЫ ПАМЯТНИКА АРХИТЕКТУРЫ

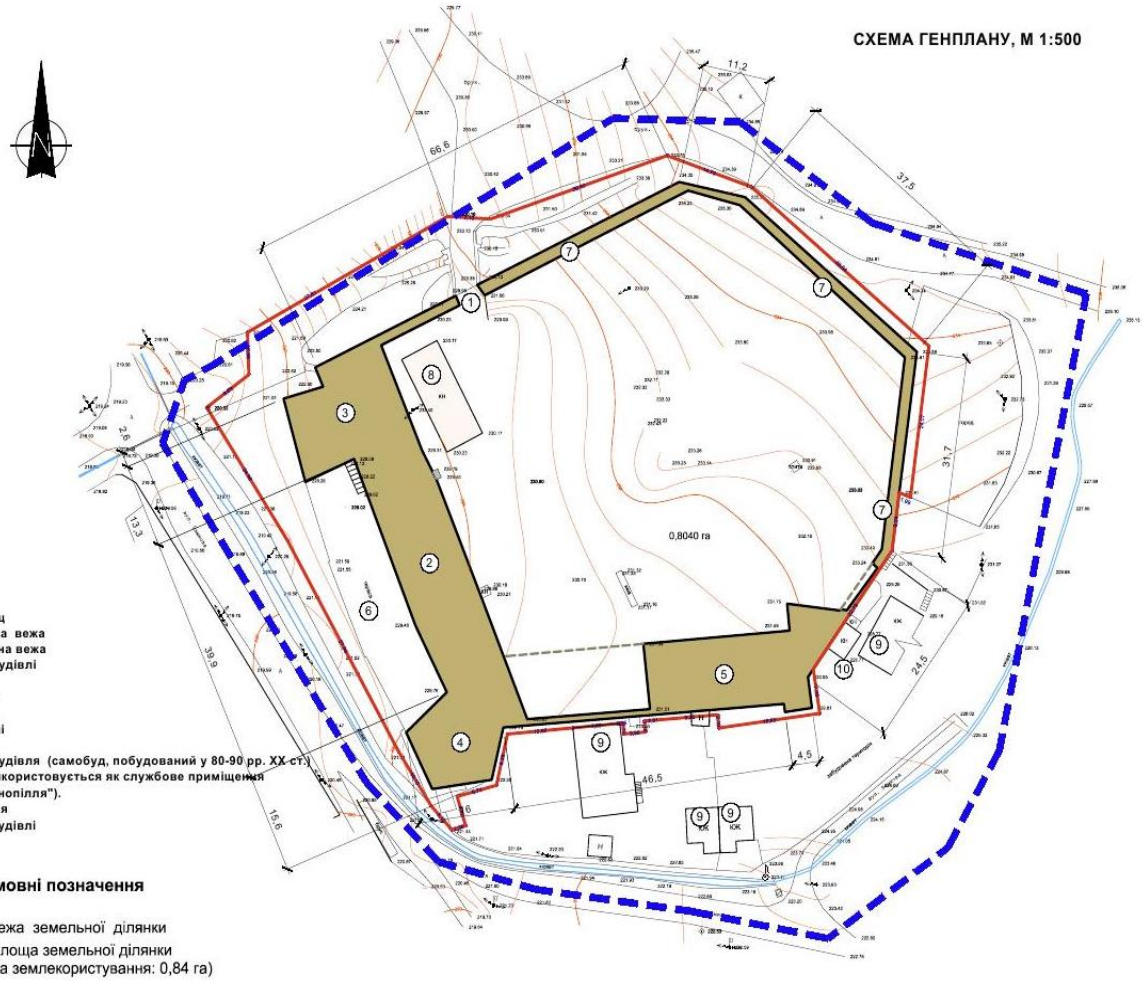
ЗАМОК XVII ст.

г. Чертков. Охранный №686

М 1:500

СХЕМА ГЕНПЛАНУ, М 1:500

ЕКСПЛІКАЦІЯ

ЗАМОК

1. **В'їзна брама**
2. **Замковий палац**
3. **Північно-західна вежа**
4. **Південно-західна вежа**
5. **Господарські будівлі**
6. **Тераса**
7. **Оборонні мури**

Сучасні будівлі

8. **Господарська будівля (самобуд, побудований у 80-90 рр. XX ст.) На даний час використовується як службове приміщення НЗ "Замки Тернопілля").**
9. **Житлова будівля**
10. **Господарські будівлі**

Умовні позначення

межа земельної ділянки
(площа земельної ділянки
на землекористування: 0,84 га)

Охоронна зона пам'ятки
(Межі охоронної зони пам'ятки відповідають межам, встановленим 29.12.1969року, Присяжний і Байковський)

Існуючі елементи планувальної структури замку

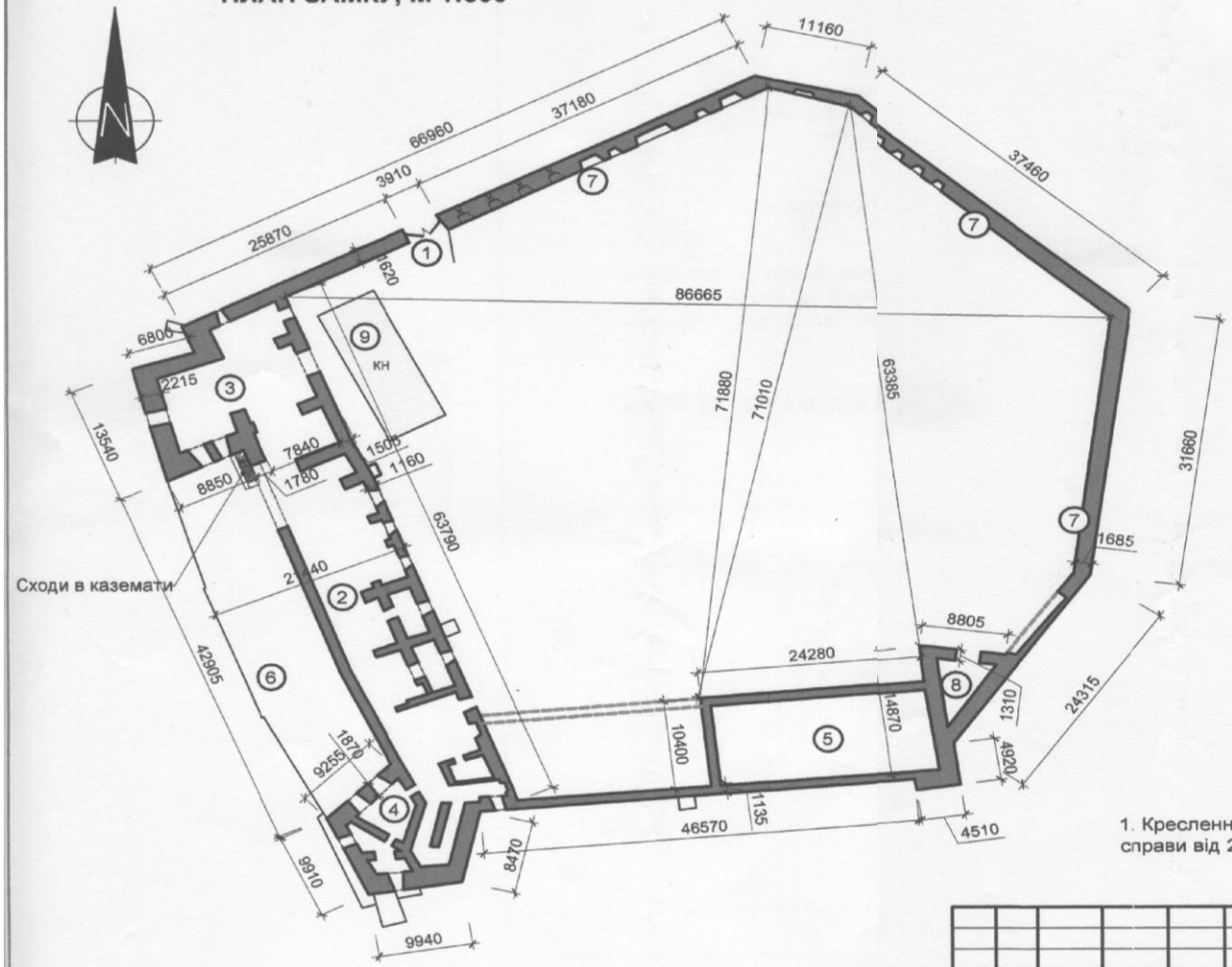
Втрачені елементи планувальної структури замку

ТЕХНІКО - ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ

№ п/п	Найменування показників	Одиниця виміру	Кількість
1	Площа забудови	м²	2211,90
2	Площа земельної ділянки	га	0,84

Зм.	Кільк.	Арк.	№ док.	Підпис	Дата	Замок XVII ст.(ох.№ 686) в м. Чортків по вул. Замкова, 1 Тернопільської області			
							Стадія	Аркуш	Аркушів
								1	1
Викон.		Грабар Т.				Схема генплану М 1:500	Національний заповідник "Замки Тернопілля"		

ПЛАН ЗАМКУ, М 1:500

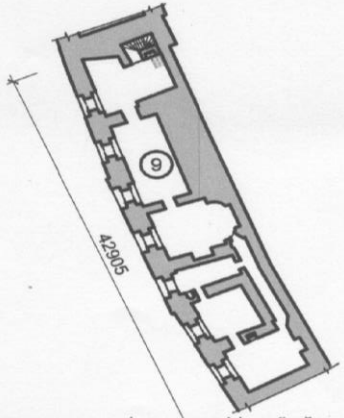

ЕКСПЛІКАЦІЯ

1. В'їзна брама
2. Замковий палац (руїна)
3. Північно-західна вежа (руїна)
4. Південно-західна вежа (руїна)
5. Господарські будівлі (руїна)
6. Тераса
7. Оборонні мури
8. Південна трикутна вежа (руїна)
9. Каземати

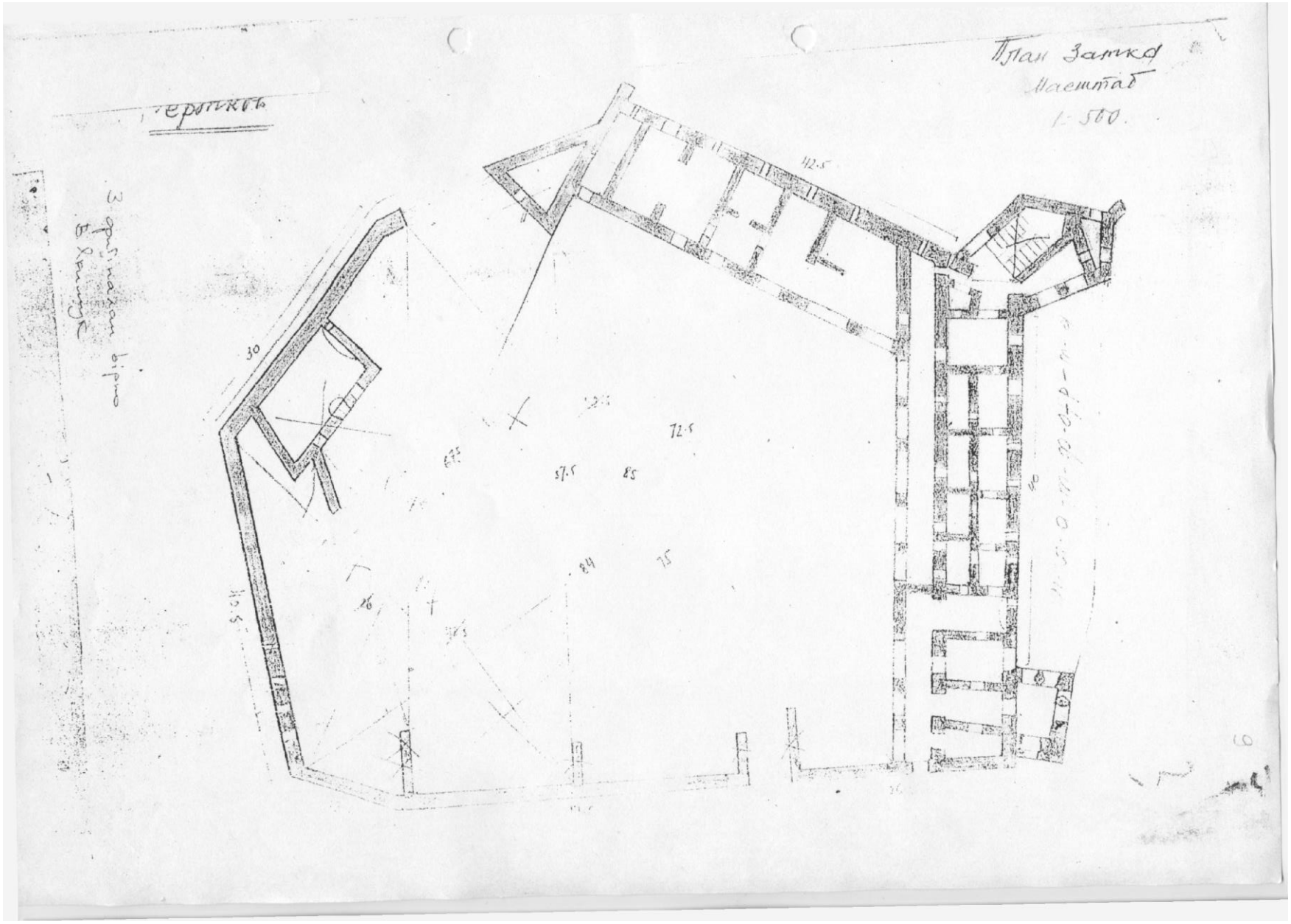
10.Господарська будівля (самобуд, побудований у 80-90 рр. XX ст.). На даний час використовується як службове приміщення НЗ "Замки Тернопілля"). Самобуд

ПЛАН КАЗЕМАТІВ, М 1:500

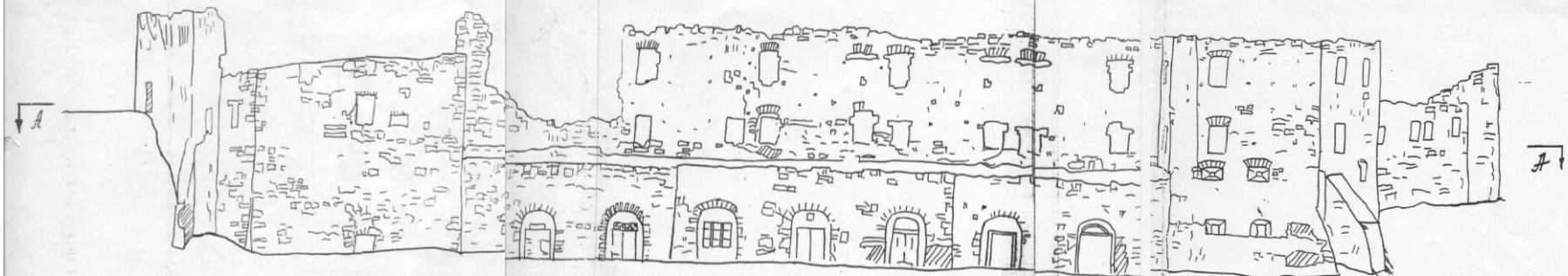

1. Креслення виконане на основі топографічної зйомки та інвентарної справи від 2012 року. Розміри дані в мм.

Зм.	Кільк.	Арк.	№ док.	Підпис	Дата	Замок XVII ст.(ох.№ 686) в м. Чортків по вул. Замкова, 1 Тернопільської області		
							Стадія	Аркуш	Аркушів
								1	
Викон.		Грабар Т.				План замку М 1:500	Національний заповідник "Замки Тернопілля"		

Церковь
Вид с запада
План Замка
Масштаб
1:500.
112.5
72.5
57.5
30

Памятник архитектуры XVIIв.

ЗАМОК в городе Чертков, Тернопольской обл.

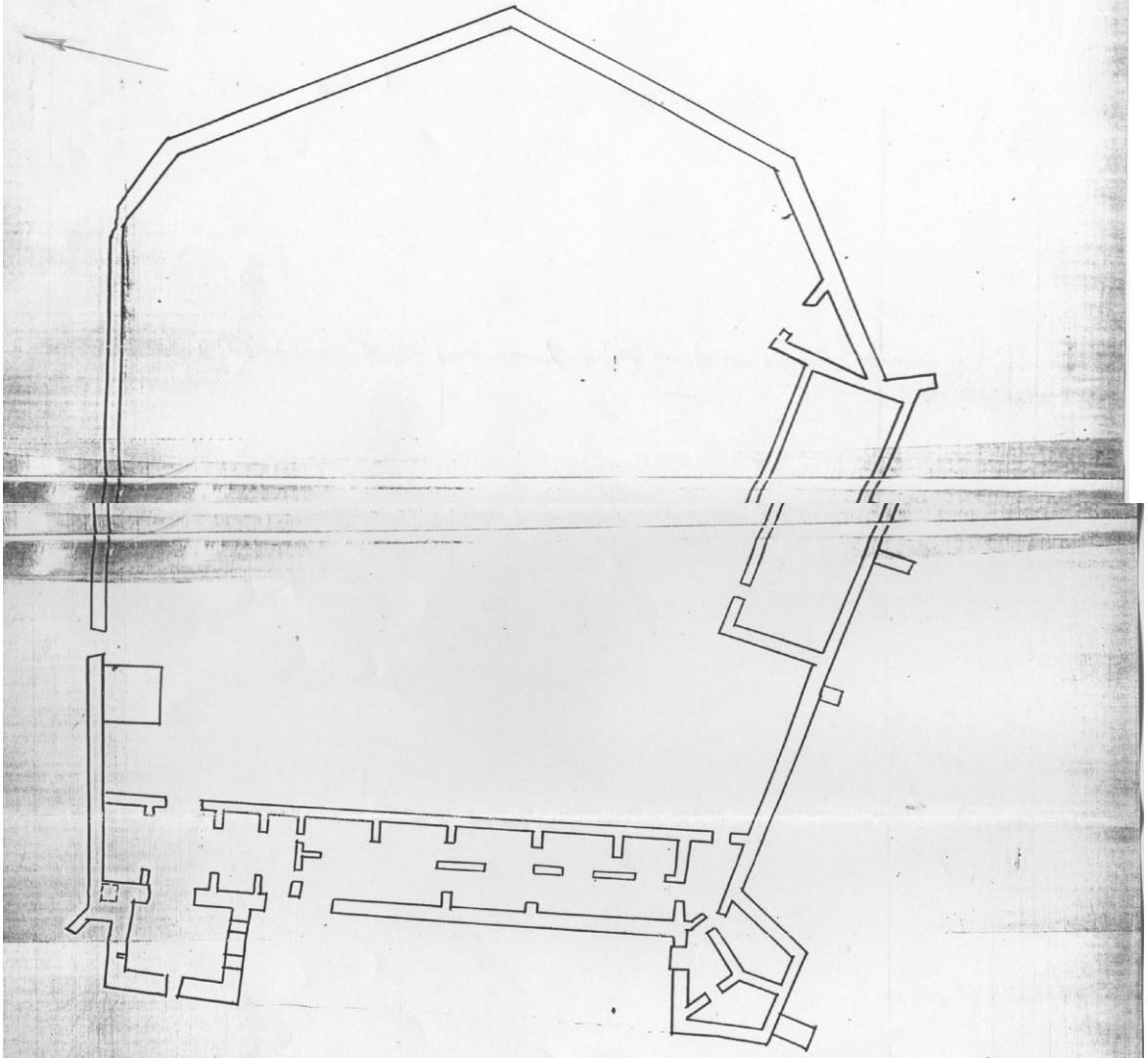

Западный фасад

м-б 1:200.

З оригіналом вірно
В. Іванчук

Западный фасад

План по А'–А"
м-б 1:400.

З оригіналом вірно
В. Кашуба

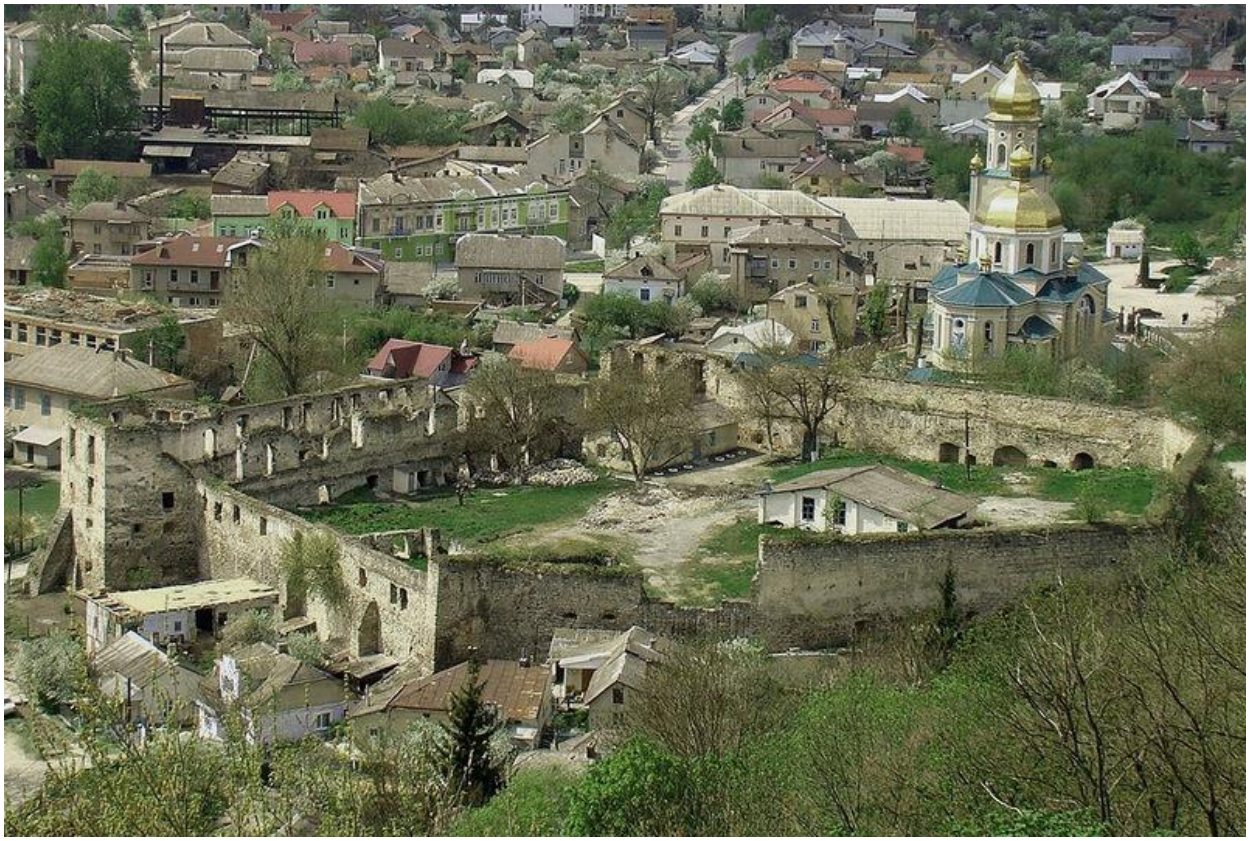
M. Margulies, Czortków.

Czortków.

Serdecznie
obrigkuje za
przesłane mi
gratulacye
zdania mojego
imienia Wes-
lego Alleluja

Józef Rubinz

madmax@studioavtv.com.ua

Україна

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок

(найменування об'єкта)

вид	тип	категорія обліку
архітектурний	комплекс споруд	національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

XVII ст.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область м. Чортків, вул. Замкова, 1.

3. Охоронний номер пам'ятки:

№686-Н/1-9

4. Дата і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова №970 Ради Міністрів Української РСР від 23.06.1963 р.

5. Фунціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Національний заповідник «Замки Тернопілля»	Оборонна споруда.	Складські приміщення, тюрма, державні установи.

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування.	Замок розташований під крутосхилом на лівому пологому березі річки Серет в центрі міста Чорткова.
Характеристика об'єкта.	Чортківський замок - це пам'ятка оборонної і палацової архітектури. За планувальною конфігурацією він наближений до правильного п'ятикутника. Територія замку оточена стінами товщиною 2 метри і висотою 8-12 метрів, в яких розташовані бійниці. Водночас ці стіни служили оборонними мурами. Вздовж мурів з боку замкового подвір'я знаходилися прибудовані житлові та господарські споруди з підвальними приміщеннями. У північній стіні

	замку розташована в'їзна брама. Поряд з брамою, вздовж західного муру, містився двоповерховий палац з аркадними галереями в два яруси. До нього примикали наріжні, значно виступаючі за лінію оборонних стін, квадратна та п'ятикутна у плані башти. У XVIII ст. між цими баштами із зовнішнього боку було влаштовано терасу, нижній ярус якої вирішено у вигляді аркади. На південній стороні фортеці знаходилась трьохгранна башта, що примикала до південно-західного пристінного корпусу. Підступи до замку прикривали чисельні земляні укріплення зі зовнішнього боку мурів. На значну відстань простяглися замкові підземелля.
Наявність творів мистецтв.	Не має.

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

Замок (1. В'їзна брама. 2. Палац. 3. Північно-західна башта. 4. Південно-західна башта. 5. Господарські будівлі. 6. Тераса. 7. Оборонні мури. 8. Трикутна вежа. 9. Каземати.)

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий, задовільний, незадовільний. аварійний.	Замок в Чорткові є цінною пам'яткою оборонної архітектури Західного Поділля середини XVII століття, перебуває в задовільному стані і потребує повного об'єму ремонтно-реставраційних робіт.

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкті:

Найменування документації.	Рік розроблення.	Автор (організація).	Місце зберігання
Проект консервації руїн стін і башт.	1963	Республіканські реставраційні майстерні.	Науково-технічний архів Мінрегіонбуду.

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів.	Кількість.	Дата виконання.	Виконавець.
Історична довідка	1	2018 р	Федорів Т.
Акт техстану	1	20.02.2018р	НЗ «Замки Тернопілля»
Схема фотофіксацій	1	2018 р	Соломчак Г.
Фото фіксації	16	2018 р	Грицик В.

11. Облікову картку склав:

Посада та назва організації.	Спеціальність, кваліфікаційний рівень.	Прізвище, ініціали.	Підпис.	Дата складання.
Начальник відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля».	Інженер-будівельник	Ричнюк Г.В.		08.2018р.

Заступник начальника управління –
начальник відділу культури, охорони
культурної спадщини управління культури
Тернопільської облдержадміністрації _____ С.А. Байталюк

	замку розташована в'їзна брама. Поряд з брамою, вздовж західного муру, містився двоповерховий палац з аркадними галереями в два яруси. До нього примикали наріжні, значно виступаючі за лінію оборонних стін, квадратна та п'ятикутна у плані башти. У XVIII ст. між цими баштами із зовнішнього боку було влаштовано терасу, нижній ярус якої вирішено у вигляді аркади. На південній стороні фортеці знаходилась трьохгранна башта, що примикала до південно-західного пристінного корпусу. Підступи до замку прикривали чисельні земляні укріплення зі зовнішнього боку мурів. На значну відстань простяглися замкові підземелля.
Наявність творів мистецтв.	Не має.

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

1. В'їзна брама. 2. Палац. 3. Північно-західна башта. 4. Південно-західна башта. 5. Господарські будівлі. 6. Тераса. 7. Оборонні мури. 8. Трикутна вежа. 9. Каземати.

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий, задовільний, незадовільний. аварійний.	Замок в Чорткові є цінною пам'яткою оборонної архітектури Західного Поділля середини XVII століття, перебуває в задовільному стані і потребує повного об'єму ремонтно-реставраційних робіт.

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкті:

Найменування документації.	Рік розроблення.	Автор (організація).	Місце зберігання
Проект консервації руїн стін і башт.	1963	Республіканські реставраційні майстерні.	Науково-технічний архів Мінрегіонбуду.

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів.	Кількість.	Дата виконання.	Виконавець.
Історична довідка	1	2018 р	Федорів Т.
Акт техстану	1	20.02.2018р	НЗ «Замки Тернопілля»
Схема фотофіксацій	1	2018 р	Соломчак Г.
Фото фіксації	16	2018 р	Грицик В.

11. Облікову картку склав:

Посада та назва організації.	Спеціальність, кваліфікаційний рівень.	Прізвище, ініціали.	Підпис.	Дата складання.
Начальник відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля».	Інженер-будівельник	Ричнюк Г.В.		08.2018р.

Заступник начальника управління – начальник відділу культури, охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської ОДА _____ **С.А. Байталюк**

Додаток 1

до Порядку обліку об´єктів культурної спадщини

АКТ

технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини
(необхідне підкреслити)

№ 20 від 20.02.2018р.

Замок XVII ст.
(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)
Пам'ятка архітектури та містобудування
(вид/види об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)
Національного значення
(категорія об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)
Постанова №970 Ради Міністрів Української РСР від. 24.08.1963 року
(номер і дата рішення про взяття на облік)
№686
(існуючий охоронний номер (за наявності))

Ми, що нижче підписалися, представники **Управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації, Шергей Григорій Платонович –начальник управління культури, Пелехатий Ярослав Омелянович – головний спеціаліст відділу культури, охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської ОДА ,**
(найменування органу охорони культурної спадщини, П.І.Б., найменування посади)
з одного боку, і **Маціпура Анатолій Вікторович, генеральний директор Національного заповідника «Замки Тернопілля»**,
(П.І.Б., найменування посади)
з іншого боку (далі - користувач), склали цей Акт про те, що цього числа нами проведено огляд технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини **Замок XVII ст. ох.№ 686**
(найменування об'єкта (пам`ятки) культурної спадщини, охоронний номер) ,
що розташований м. Чортків, вул. Замкова 1, Чортківський район, Тернопільська обл.
(місцезнаходження об'єкта (пам`ятки) культурної спадщини)
загальною площею 1218,80 $м^2$
технічна адреса вказаного об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини :
м. Чортків , вул. Замкова, 1 Чортківський район, Тернопільська обл.,

У результаті огляду об'єкта (пам`ятки) встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ОБ'ЄКТА (ПАМ`ЯТКИ) КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:

1. Загальний стан об'єкта (пам`ятки) культурної спадщини: На даний час Замок в м. Чорткові знаходиться в руїнах. Технічний стан руїн Замку –
(коротка характеристика стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини в цілому)

задовільний.

2. Стан збереження: Замок XVII ст. в м.Чорткові передано на баланс НЗ «Замки Тернопілля» у березні 2010 року.

Замок являє собою в плані неправильний п'ятикутник з вежами по кутах (детальний опис вигляду, стану збереження окремих частин, конструктивних елементів об'єкта (до наших днів збереглися південно-західна і північно- західна), складений з (пам'ятки) культурної спадщини із зазначенням матеріалу, розміру, наявності меморіальних місцевого пісковика. Центральний вхід розташований в північно-західній дощок ,тощо)
стіні. Раніше внутрішній двір по периметру був забудований кам'яними житловими будівлями (від них збереглися лише підвали), зовнішня лінія фасадів яких становила оборонний периметр.

Із збережених оборонних веж твердині південно-західна є двох'ярусним п'ятикутником сильно виступаючим за фортечний периметр з підземним рівнем, а північно-західна – одноярусними чотирикутником на високому цоколі (50% площі виступає за гладь стін). Після реконструкції першої половини XVIII століття вони були звернені на палацові ризаліти з сімома приміщеннями з арочними входами по зовнішньому контуру, які вінчає тераса (35м х 5м), а замикають об'ємні підземні зали.

Розташований вздовж південно-західної стіни палац замкнений між сусідніми стінами оборонного периметра – це витягнутий трьохповерховий чотирикутник (65м х 10м) з вежами-ризалітами в ренесансному стилі.

Залишки існуючих стіни замку виконані із каменю-пісковика, існуючі перекриття - склепіння напівциркульні та хрестоподібні. Консервація замку була проведена в 1963 році.

Територія Замку не впорядкована. Частково вже були проведені роботи по розбиранні завалів побутового та будівельного сміття та вивезення їх з території замку, викорчувані самонасіяні дерева та кущі. Із західної сторони палацу для проведення консерваційних робіт були замуровані аркові прорізи, реставровано частину оборонних стін з каменю.

У 2012 році виникла пожежа на господарських спорудах приватного сектору, що примикали до південно-східної стіни замку. При гасінні пожежі розжарене каміння було залито великою кількістю води, яка спричинила процес руйнування, була обвалена частина оборонного муру. Силами заповідника в цьому ж році було відновлено кам'яну кладку стіни.

У замку відсутні інженерні комунікації.

3. Відомості про реставраційні та інші роботи, які були проведені на об'єкті (пам'ятці) культурної спадщини (за наявності).
2010-2016 рр. Чортківським відділенням НЗ «Замки Тернопілля»
(дата здійснення, проектна та підрядна організації, характер проведених робіт)

господарським способом були проведені роботи з розбору завалів з побутового та будівельного сміття та вивезення його за межі Замку, реставрації кам'яної кладки стін палацу та вхідної брами, розчищення території від само насіяних дерев та кущів.

4. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини : Внутрішнє подвір'я Замку розчищене від будівельного та побутового сміття, само-насіяних дерев та кущів. Встановлена вхідна дерев'яна брама. Стан задовільний.

(площа, благоустрій, озеленення, огорожа тощо)

5.Додатки : 3 аркуші

матеріали фотофіксації)

Представники органу охорони культурної спадщини

_____ Шергей Г.П.

(підпис) (П.І.Б.)

_____ Пелехатий Я. О.

(підпис) (П.І.Б.)

Маціпура А.В. _____

(П.І.Б. користувача/власника) (підпис)

Заступник Міністра Культури України _____ Мазур Т.В.

(найменування посади керівника органу охорони культурної спадщини) (підпис) (П.І.Б.)

М.П

3. Відомості про реставраційні та інші роботи, які були проведені на об'єкті (пам'ятці) культурної спадщини (за наявності).

2010-2016 рр. Чортківським відділенням НЗ «Замки Тернопілля»
(дата здійснення, проектна та підрядна організації, характер проведених робіт)

господарським способом були проведені роботи з розбору завалів з побутового та будівельного сміття та вивезення його за межі Замку, реставрації кам'яної кладки стін палацу та вхідної брами, розчищення території від само насіяних дерев та кущів.

4. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини : Внутрішнє подвір'я Замку розчищене від будівельного та побутового сміття, самонасіяних дерев та кущів. Встановлена вхідна дерев'яна брама. Стан задовільний.

(площа, благоустрій, озеленення, огорожа тощо)

5.Додатки : 3 аркуші
матеріали фотофіксації)

Представники органу охорони культурної спадщини _____ (підпис) Шергей Г.П. (П.І.Б.)

_____ (підпис) Пелехатий Я. О. (П.І.Б.)

_____ (підпис) Маціпура А.В. (П.І.Б. користувача/власника)

Заступник Міністра Культури України (найменування посади керівника органу охорони культурної спадщини) _____ (підпис) Мазур Т.В. (П.І.Б.)

М.П

Фото 1.Замок в Чорткові XVIIст . Вигляд з квадракоптера

Фото 2. Замок в Чорткові XVII ст.
Руїни палацу з терасою та південно-західною вежею 2017 р.

Фото 3. Замок в Чорткові. Західна оборонна стіна. 2017 р.

Фото 4. Руїни палацу з внутрішнього подвір'я. 2017р.

Фото 5. Руїни палацу . 2017р.

Фото 6. Пивниці палацу. 2017р.

Історична довідка.
Пам'ятка архітектури національного значення XVII століття - замок (ох. №686-Н/1-9) в м. Чорткові, Тернопільської області.

Перша згадка про Чортків походить із 1522 року. Як і кожне поселення воно мало своїх власників. Його засновниками були члени роду Чартковських, гербу Кораб, що виводився з сєрадзьких земель Польщі. Від цього прізвища на, думку топоніміста М. Т. Янка, і походить назва міста, яку Чартковський надав на згадку про свої родинні володіння Чартки у Виликопольщі. В польських публікаціях подається, що назва міста походить від прізвища першого власника Чартковського, а його прізвище походить від грецького слова "чарті", що означало папір або грамота. Також походження назви міста пояснює одна з легенд, яка розповідає, що Чортків започаткувала родина Чорного, рятуючись від хижого татарського племені. Ще є інша версія, яка виводить назву нинішнього міста з часів язичництва, коли слов'яни усе погане пов'язували з Чорнобогом.

Згідно привілею Сигізмунда Старого, у 1522 році місцевість отримала німецьке міське право. Сигізмунд І у цьому ж році наданим у Вільно привілеєм дозволив, аби Єжи Чартковський своє село Чартковіче, розташоване в Галицькій землі, Теребовлянському повіті, перетворив на місто з відповідними правами.

На думку більшості істориків першу дерев'яну фортецю було споруджено водночас із закладенням міста.

Наприкінці ХУІ століття містечко перейшло у власність Гольських. У 1604 році воєвода подільський і руський, дідич у Бучачі, Чорткові та Підгайцях Станіслав Гольський отримав королівський привілей на організацію у Чорткові великих ярмарків, на свято Петра і свято Дмитра, а також торги в неділю.

У 1610 році на місці дерев'яної фортеці зводиться кам'яний замок. На той час це була добре укріплена феодальна фортеця. П'ятибічна, з баштами на "рогах" та брамою, вона вважається характерною спорудою перехідного періоду. У дворі знаходилися палацовий та господарський корпуси, а зовнішні стіни слугували водночас оборонними мурами та бійницями. Двір прикрашали кам'яні будівлі з аркадними галереями. Перший поверх перекривався хрестовими і напівциркульними склепіннями. Дві башти – чотирикутна (північно-західна, двоярусна) і п'ятикутна (південно-західна, чотириярусна) – зміцнювали наріжники західного відтинку фортифікації, виступали за лінію оборонних мурів. У наріжній південно-західній вежі були сходи, які мали другорядне призначення і слугували для налагодження зв'язку з кухнею, розміщеною в партері замкового палацу. У південному наріжному куті замку, із зовнішнього боку розміщувалася трикутна у плані вежа. Товщина замкових мурів сягала від півтора до двох метрів, висота – від шести до дванадцяти метрів.

Уся забудова довкола дитинця мала житловий та господарський характер. Однак про неї можна сказати небагато, оскільки збереглись лише руїни. В середині замкового дитинця, згідно тогочасної традиції, була криниця із дерев'яною спорудою над нею.

Впродовж XVII століття замок у Чорткові мав ще й земляні укріплення, з котрих до сьогодні не залишилось сліду. Від замку у західному напрямку тягнулись оборонні вали. Додатково замок захищала річка і стрімкий яр, які ускладнювали підхід і безпосередні атаки укріплень. Однак це не був настільки сильний оборонний пункт, як інші замки на Поділлі.

Після смерті Станіслава Гольського у 1612 році, чортківські маєтності перейшли до рук його брата галицького каштеляна Яна Гольського. Однак ці маєтки не довго залишались власністю родини. З рук дружини Яна, маєтки перейшли до Потоцьких, які добудували та зміцнили замок.

У 1637 році місто Чортків зазнало нищівної пожежі. Внаслідок усіх перипетій змінилась сітка розселення містечка. На околиці Чорткова почали селитись євреї і згодом Чортків став важливим осередком на карті європейського осадництва на Поділлі.

У 1640 році Чортків був знищений внаслідок чергової татарської навали. В той час власником міста був кам'янецький каштелян Павло Потоцький, який у тутешньому замку влаштував свою постійну резиденцію.

У 1655 році Павло Потоцький тримав оборону під час облоги, яку здійснювали козацько-московські війська Хмельницького та Бутурліна. Однак попри усі зусилля оборонців, після чотирьох днів облоги замок був здобутий, а Потоцький разом з родиною потрапив у неволю, з якої був визволений через тринадцять років.

В 1672 році, в силу Бучацького миру, Чортків опинився у складі Туреччини, а в замку була влаштована резиденція субпаші Подільського пашаликату. Під час польсько-турецьких воєн у 1672 та 1676 роках замок без великого опору діставався до рук загарбників.

Після перемоги Яна Собєського під Хотином у 1673 році, Чортків разом із замком був повернутий у власність Потоцьких. Однак ненадовго. В 1676 році велика турецько-татарська армія під керівництвом паші Ібрагіма Шейтана здобула багато замків, в тому числі і Чортківський, здійснивши його облогу.

У другій половині ХУІІІ століття у місті маєтності Потоцьких у Чорткові перейшли до рук Садовських.

Внаслідок першого поділу Польщі (1772р) Чортків увійшов до складу Австрії, Галицького дистрикту і належав до Заліщицького циркулу. В 1779 році Садовські здавали в оренду Чортківський замок під тютюнові склади. Австрійському урядові.

В 1809-1815 роках Чортків належав до Росії. І саме в цей час росіяни поблизу замку вибудували великі казарми. Після повернення у склад Австрії, місто входило до того ж Заліщицького циркулу, до якого входили, Язловець, Заліщики, Копичинці і Борщів, його управа знаходилась у Заліщиках. Після адміністративної реформи у 1867 році, Чортків став повітовим центром.

Ще у першій половині ХІХ століття замок у Чорткові мав добре збережені дахи і житлові кімнати. Тоді ж виник проект з пристосування замку під урядові установи, однак цей задум не був втілений у життя.

У 1863 році у Чортківському замку розміщувалась в'язниця для польських повстанців.

Після смерті останнього чоловічого нащадка роду Садовських – Ієроніма, замок не ремонтувався. У акті фундації Ієронім Садовський постановив, аби його маєток був призначений на потреби убогих, сиріт і калік. До фундації він також передав свої коштовності, картини, портрети і бібліотеку з тою метою, щоб згодом було створено музей родини Садовських.

З плином часу дахи замку, склепіння зруйнувались, були розібрані аркадні галереї і частина внутрішніх стін. Ще залишаючись власністю фундації імені Ієроніма Садовського, замок перетворився на руїну.

В 30-х роках ХХ століття опіку над замком перейняв Чортківський відділ Подільського Туристично-Краєзнавчого Товариства, на чолі з професором гімназії імені Ю. Словацького – Юзефом Опацьким. Розпочалась відбудова пам'ятки. Інвестиційні роботи здійснювались за сприяння старости Єжи Мушинського, який виділяв кошти на проведення робіт з повітового бюджету.

Було здійснено наукову консервацію пам'ятки, а також проведено ремонт замку з подальшим його пристосуванням під туристичну базу.

3 червня 1937 року Юзеф Опацькі, уповноважений Центральним відділом Подільського Туристично-Краєзнавчого Товариства підписав нотаріальний акт купівлі чортківського замку у фундації ім. І. Садовського. Тоді ж в замку була відбудована одна башта, в якій було розміщено бюро осередку ПТКТ.

В 1963 році були виконані роботи по консервації руїн стін та веж за проектом Республіканських реставраційних майстерень за участі архітекторів Бикової Р. та Годованюк О.

Із грудня 1963 року у приміщеннях західної частини замку розміщувались склади Чортківської кондитерської фабрики. А з лютого 1990 року Чортківський замок був переданий в оренду Чортківському управлінню газового господарства. Відповідно це не сприяло дослідженню та відновленню Чортківського замку, а лише погіршувало стан однієї з центральних пам'яток архітектури міста Чорткова.

Правдоподібно, до нас дійшли залишки останньої оборонної моделі замку кінця XVII ст., яка сформована з елементів та нашарувань різних етапів, утворених внаслідок частих реконструкцій та модернізацій первісної системи укріплень, а в подальшому з поч. XVIII ст. – часткової перебудови на магнатську резиденцію.

Постановою Кабінету Міністрів України №878 від 26 липня 2001 року згідно Закону України про охорону культурної спадщини м. Чортків затверджено в списку історичних населених місць України.

11 лютого 2010 року пам'ятку оборонної архітектури XVII століття замок в Чорткові (ох. №686) було передано на баланс Національного заповідника "Замки Тернопілля".

Чортківський замок є цікавим об'єктом для вивчення та дослідження, особливий інтерес становить його історія та архітектурні особливості. Дана пам'ятка також потребує археологічних досліджень. Це б дало змогу дослідити, можливо, вияснити загублені чи втрачені елементи даної твердині.

На сьогодні Чортківський замок потребує заходів щодо укріплення його фізичного, технічного стану, розкриття найбільш характерних ознак пам'ятки, відновлення втрачених чи пошкоджених елементів, консервації.

Фото 1. Палац з терасою та південно-західною вежею та каземати під терасою. Вид з заходу. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 2. Руїни палацу з дитинця. Вид з півночі. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 3. Західна оборонна стіна. Вид з заходу. 2018 р. Виконавець Грицик В.

Фото 4. Приміщення казематів. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 5. Господарські будівлі з західної сторони. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 6. Південно-західна вежа. Вид зовні з сходу. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 7. Південно-західна вежа. Вид зовні з Пд-Зх. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 8.Оборонний мур. Вид зовні з північної сторони. 2018 р. Вик. Грицик В. М.

Фото 9. Тераса. Вид з південної сторони. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 10. Палац. Вид з Південного сходу. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 11. Стіна палацу. Вид з південного сходу. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 12. Оборонний мур. Вид з південного заходу. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 13. Виїзд з Замку. Вид з півдня. 2018 р. Виконавець Грицик В. М.

Фото 14. Північна стіна господарських будівель. Вид з дитинця замку.2018 р. Вик Грицик В.

Фото 15. Стіна палацу з північного сходу. 2018 р. Виконавець Грицик В.

Фото 16. Північно-західна стіна палацу Вид зсередини. 2017 р. Вик Грицик В.